

UN ASPECT AL VIZIUNII OTOMANE ASUPRA “IDENTITĂȚII POLITICE” A PRINCIPATELOR ROMÂNE (SEC. XVIII)

Veniamin Ciobanu

“Identitatea politică” a Principatelor Române a devenit, în secolul al XVIII-lea, o preocupare mai evidentă, decît în perioadele anterioare, atît pentru “opinia publică” europeană, cît, mai ales, pentru cancelariile principalilor factori ai problemei orientale. Interesul, în cauză, se explică, pe de o parte, prin poziția geostrategică, pe care o aveau, în Orientul European, iar pe de alta, prin, *statutul lor juridic, în cadrul sistemului politic otoman*. Cel din urmă element, mai ales, al ansamblului statutului lor juridic, a fixat, în mod deosebit atenția, deoarece s-a constatat că utilizarea lui oferea posibilități de sporire a mijloacelor de realizare, sau, după caz, de contracarare a obiectivelor existente, în această zonă a Europei. De aceea, în funcție de fazele evoluției problemei orientale, “identitatea politică” a Principatelor a fost fie exagerată, îndeosebi, în unele cercuri ale “opinie publice”, fie diminuată, iar, uneori, chiar, negată, în totalitate, de către diplomația europeană.

Această fluctuație, în domeniul receptării, în viziunea europeană, a parametrilor, în care a funcționat statutul lor juridic¹, afecta nu numai “identitatea politică” a românilor, limitîndu-le, drastic, capacitatea de a se “integra”, în “structurile europene”, ale timpului, ci, mai ales, amenința stabilitatea sistemului politic otoman, existent, la nord de Dunăre.

În condițiile, create Imperiului otoman, în secolul al XVIII-lea, existența acelu sistem constituia punctul de sprijin, cel mai solid, al reacției Porții Otomane, la complicațiile provocate de problema orientală. În ultimul sfert al secolului, la această motivație, de ordin general, s-a mai adăugat, însă, încă una, de o factură, cu totul specială. Este vorba de eforturile cercurilor conducătoare otomane, grupate în jurul sultanului reformator, Selim al III-lea (1789-1807), vizînd “europenizarea” societății otomane. În această perspectivă, *contactul direct* al Imperiului otoman, cu *sistemul politic european*, a devenit mai necesar, ca oricînd, pînă atunci. Or, în cazul în care *viziunea europeană* asupra “identității politice” a Principatelor Române ar fi fost transpusă și în *practica politică*, aceasta ar fi echivalat cu desprinderea lor, din *sistemul politic otoman*, și, odată cu aceasta, pierderea *contactului direct*, cu *sistemul politic european*,

contact ce continua să fie întreținut, în cea mai mare măsură, *prin intermediul celor două Principate*. Iată pentru ce Poarta Otomană nu a ezitat să recurgă la cele mai diverse mijloace, pentru a-și impune propria sa viziune asupra “identității” lor politice, adică *a locului pe care îl dețineau, în sistemul politic otoman*.

Cei vizați, înainte de toate, erau românii care trebuiau să înțeleagă, fără nici un dubiu, că “identitatea” lor politică era cea redimensionată, prin instaurarea regimului fanariot, și că orice tentativă de ignorare a realității constituia un *act de trădare, față de suveranul, de drept și de fapt*, adică padișahul de la Istanbul. Și, pentru ca o astfel de eventualitate să nu se producă, regimul juridic, impus *instituției domniei*, reprezentată de domnii fanarioți, trebuia să constituie garanția fermă a impunerii *viziunii otomane* asupra “identității politice” a Principatelor Române. O viziune complexă, de altfel, unul din aspectele acesteia făcând obiectul prezentei cercetări². Anume, *condițiile în care puteau fi maziliți domnii fanarioți*.

Expresie a unor realități dure, cu care a început a fi confruntată Poarta Otomană, odată cu apariția problemei orientale, *regimul politic fanariot* a creat, la scurt timp după ce a fost instaurat, un adevărat *cerc vicios*: regimul a produs “cadrele”, iar “cadrele”, la rândul lor, au întreținut și “perfectat”, pînă la aberație, regimul. Ca urmare, cei ce reușeau să vadă realizat visul lor de a purta hlamida domnească erau supuși, pe timpul cît puteau să se afle în *posesia* ei, unor presiuni psihice, greu de imaginat, pentru cine nu reușește să perceapă, cît mai corect, cu putință, *esența* regimului fanariot, impregnată de *spiritul asiatic*. Din momentul în care se emitea firmanul de atribuire a domniei și pînă ce se așternea, pe hîrtie, cel de mazilire - nu arareori, distanța, în timp, ce separa redactarea celor două acte, era ridicol de scurtă - destinatarii lor erau, aproape permanent, amenințați nu numai cu destituirea, dar și cu cele mai severe pedepse corporale, inclusiv decapitarea.

De obicei, amenințările aveau, înainte de toate, un rol “profilactic”, dacă se poate spune așa. Cei vizați trebuiau să se afle, ei înșiși, într-o permanentă alarmă, pentru a nu fi surprinși că neglijavă, chiar dacă se puteau invoca motive, absolut obiective, “misiunea” cu care fuseseră trimiși pe scaunele domnești. Uneori, în viziunea motivațiilor, expuse în rîndurile anterioare, aceasta avea componente de natură strategică. Unei astfel de obligații a fost nevoit să i se conformeze și domnul Moldovei, Antioh Cantemir, în timpul celei de a doua domnii (12.II.1705-20.VII.1707). După ce detalia fazele executării lucrărilor de fortificare a cetății Tighina, la care trebuia să participe, personal, sultanul Ahmed al III-lea (1703-1730), îl amenința, printr-un firman, datat, 6-15 martie 1707, că abaterile nu aveau să-i fie, cîtuși de puțin, tolerate, ci, din contra, aveau să-i atragă, în mod sigur, și fără întîrziere, pedeapsa cuvenită³.

Altfel spus, neîndeplinirea obligațiilor, de natură strategică, era considerată, drept crimă de “înantă trădare”. De aceea, a și fost invocată, întru

justificarea demiterii domnului Țării Românești, Constantin Brâncoveanu (28.X.1688-24.III.1714). În cazul său, ea era agravată de circumstanțele, în care se pretindea că fusese comisă, și anume războiul turco-rus, din anul 1711. Colaborarea sa cu țarul Rusiei, Petru I, ale cărui armate era acuzat - se știe, de multă vreme - pe nedrept, că le-a aprovizionat cu alimente, incitarea acestuia de a ocupa, militar, Moldova, considerată "o parte din teritoriile mele bine păzite"⁴, adică parte a teritoriului otoman, participarea unor oșteni munteni, la atacarea și cucerirea, de către ruși, a cetății Brăila, fiind și aceasta, "dintre cetățile Înalțului devlet"⁵, erau atât de grave, încât, pentru a se evita, pe viitor comiterea unor delictse asemănătoare⁶, "delicventul" trebuia pedepsit, exemplar. De aceea, în vederea stabilirii pedepsei, pentru "*trădarea și josnicia sa*" (s.Ven.C.)⁷, a fost consultat imamul Mahmud efendi, a cărui sentință a fost categorică: "*dacă se va dovedi legal că, pe când era dimpreună și în alianță și în înțelegere și avea legământ cu sultanul*" (s.Ven.C.)⁸, Constantin Brâncoveanu "s-a dat la trădare și abuzuri", unindu-se cu "ghiaurii, adică cu rușii", "și a provocat, astfel, "pagube", atunci, "*potrivit șeriatului se impune uciderea voievodului menționat, întârzierea ei fiind un mare păcat*" (s.Ven.C.)⁹. Ceea ce, după cum se știe, s-a și întâmplat.

Că, în viziunea Porții Otomane, nu putea fi acceptată nici o altă interpretare a "identității politice" a Principatelor, care ar fi asigurat o mai mare libertate de acțiune, inclusiv, pe plan intern, a domnilor fanarioți, o dovedește și reacția cercurilor ei conducătoare, față de "complotul" pus la cale de doi dintre aceștia, probabil, în jurul anului 1740. Protagonistii au fost domnul, de atunci, al Țării Românești, Constantin Mavrocordat (16.XI.1735-IX.1741) și cel al Moldovei, Grigore al II-lea Ghica (X.1739-13.IX.1741), care au încercat să-și asigure prelungirea, cât mai mult cu putință, prin eludarea voinței padișahale, a perioadei de exercitare a demnității de *voievod*, fiecare în Principatul în fruntea căruia se afla, la acea dată¹⁰. A fost, însă, descoperit, iar posibilele lui implicații au fost analizate, tocmai din perspectiva ideii, urmărită, în aceste rînduri. Căci, potrivit concluziei demnitarului, căruia i s-a încredințat anchetarea "cazului", "*această putere* (a "complotiștilor" - n.Ven.C.) *e o astfel de putere încît e în stare să ducă la bun sfîrșit și la hotărîre definitivă cea mai mare treabă, deoarece comunică Înalțului devlet, ca fiind adevăr orice minciună vrea ea*" (s.Ven.C.)¹¹. Un grav pericol, deci, pentru că presupunea inducerea în eroare a Porții Otomane și determinarea ei să întreprindă măsuri, contrare intereselor sale. Ceea ce se și relevase, ca atare, în "chestiunea Hotinului", invocată de autorul anchetei. El se referea la faptul că, probabil, la sugestia "complotiștilor", Poarta hotărîse, în primăvara anului 1740, retrocedarea, către Moldova, a ținutului Hotin. A sesizat, însă, repede, consecințele negative ale acelei decizii, pentru securitatea graniței nord-vest europene a Imperiului, precum și asupra capacității otomanilor de a controla, strict, limitele "identității politice" a Moldovei, înainte de toate. Acestea au fost, desigur, motivele, care au justificat revocarea deciziei, în

discuție¹², precum și măsurile punitive, adoptate împotriva unora dintre cei implicați, în “complot”, precum executarea marelui dragoman, Alexandru Ghica, fratele domnului Moldovei, Grigore al II-lea Ghica, mazilirea acestuia din urmă și transferarea, de la București, pe scaunul domnesc, de la Iași, a lui Constantin Mavrocordat¹³.

Noua conjunctură internațională, în care a intrat Imperiul otoman, odată cu reactivarea, la proporții mult sporite, a vechilor sale rivalități, cu Rusia și Austria, a contribuit și la accentuarea fragilității domniei fanarioșilor. Una din cele mai grave acuzații, care justifica mazilirea și, chiar, suprimarea fizică a unora dintre ei, era căutată, tot în actele de “înaltă trădare”. Sub această acuzație a fost mazilit și, apoi, executat, la începutul lunii septembrie 1769, Grigore Callimachi, care domnise, în Moldova, de la 23 ianuarie 1767, pînă la 3 iunie 1769. De data aceea, incriminarea era la fel de gravă, ca și cea adusă, cîndva, lui Constantin Brâncoveanu, dar cu o bază mult mai reală. Anume, Grigore Callimachi se făcuse vinovat de subminarea efortului de război al Imperiului otoman, deturmînd, între altele, sumele ce-i fuseseră încredințate, pentru asigurarea logisticii armatelor otomane¹⁴, care trebuiau să lupte, la granițele nord-estice ale Moldovei, cu cele ruse, în timpul războiului care tocmai se declanșase, în anul precedent. Victimă a tensiunilor din raporturile turco-ruse a căzut, după cum se știe, și un alt domn al Moldovei, Grigore al III-lea Ghica. Nu este mai puțin adevărat, însă, că el și-a datorat tragicul sfîrșit, consumat, în propria-i capitală, în luna octombrie 1777, și gravului conflict, în care intrase, cu boierimea autohtonă, ale cărei interese specifice le nesocotise, cu nonșalanță. Iar dacă Poarta a insistat, în mod deosebit, asupra acestui “delict”, pentru justificarea suprimării sale fizice¹⁵, a făcut-o, desigur, nu numai din motive diplomatice, dictate de necesitatea de a se sustrage posibilelor represalii, din partea Rusiei și, poate și a Prusiei, celălalt “protector” al fostului domn. Este de presupus că satisfacția pe care a dat-o, astfel, contestatarilor săi, era menită să le reamintească faptul că “identitatea” lor politică și socială putea fi apărată doar de către Poarta Otomană, dar numai în limitele și prin mijloacele acceptate de ea. Altfel spus, s-a urmărit să se avertizeze, încă o dată, asupra deciziei cercurilor conducătoare otomane de a nu tolera nici un gest care ar fi putut modifica viziunea românilor, ca și a celei a puterilor străine, interesate, asupra “identității politice” a Principatelor Române, viziune care trebuia să rămînă, în strictă concordanță, cu cea imprimată de cele dintîi. De aceea, în unul din numeroasele documente, care consemnează faptele, se preciza că fusese ucis, pentru că fostul domn “și-a dovedit în mod fățiș revolta și nesupunerea”¹⁶, adică încercase să dea o altă interpretare acelei “identități politice” care ar fi servit, în primul rînd, interesele Rusiei, în problema orientală.

De altfel, Rusia nu mai făcea nici un secret din intenția ei de a profita, la maximum, de orice fisură, produsă în *raporturile de drept*, ale Principatelor Române, cu Poarta Otomană, pentru a le da o altă “identitate politică”, în

conformitate cu planurile politicii sale orientale. De aceea, nu a ezitat să acorde azil domnului Moldovei, Alexandru Mavrocordat-Firaris, atunci când acesta s-a decis să se pună la adăpost de represaliile Porții, care hotărâse să-l mazilească, și a refuzat, categoric, să-l extrădeze; ceea ce a constituit una din cauzele, invocate de otomani, pentru a justifica noul război, declarat Rusiei, în anul 1789¹⁷. Între "capetele de acuzare", aduse fanariotului fugar, se număra și faptul că, în conducerea țării, "nu s-a folosit de boieri"¹⁸, preferînd camarila fanariotă care, în plus, mai avea și *certe simpatii proruse*. În felul acesta, i se oferea Rusiei o *bază internă*, pe care putea conta, atunci când ar fi considerat că se creaseră condițiile propice, pentru a profita de tulburările pe care le-ar fi putut provoca "politica" lui Alexandru Mavrocordat Firaris¹⁹, și să dea țării o altă "identitate politică".

Preocuparea Porții Otomane față de conservarea, prin orice mijloace, a "identității politice" a Principatelor Române, așa cum fusese imprimată de *natura raporturilor de drept otomano-române*, este ilustrată, de altfel, și de una din motivațiile care au justificat demiterea altui domn fanariot, de data aceea, al Țării Românești, anume Nicolae Mavrogheni, motivație pe care nu am mai întîlnit-o, în sursele documentare, din perioada anterioară, pe care am avut posibilitatea să le consult. Anume că, "înlăturarea amintitului voievod, cu un ceas mai devreme", era imperios necesară, "*pentru a nu se îngreua atragerea sufletească de partea Porții a supușilor Țării Românești*"²⁰. O măsură ce apărea cu atît mai justificată, cu cît războiul, declanșat, în anul 1787, era, la acea dată, adică, în prima parte a anului 1790, când a fost decisă, în plină desfășurare și îi șubrezise, din nou și în mod sensibil, poziția la nord de Dunăre. În plus, deși destituit, Nicolae Mavrogheni a încercat să recapete domnia nu prin bunăvoința, exclusivă, a padișahului, de la Istanbul, ci cu sprijinul diplomației prusiene, tentativă care a sporit îngrijorarea cercurilor conducătoare otomane, firește, din aceleași considerente. Deoarece, amintita "identitate politică" trebuind conservată, și după încheierea păcii, era necesar să fie numit "un voievod înțelept și corect și devotat pentru a-i atrage pe supuși, precum și pentru rînduiala țării"²¹. Condiție pe care nu o putea îndeplini, în nici un caz, un voievod care s-ar fi bucurat de sprijinul, efectiv, al unei puteri străine, fie ea chiar și Prusia care, deși nu avea *interese* geostrategice, în Orientul European, avea, în schimb, evidente *interese politice* care puteau contribui, într-un timp mai mult sau mai puțin determinat, la alterarea "identității politice" a Principatelor Române, așa le fusese imprimată de Poarta Otomană, și, pe cale de consecință, la sustragerea lor din sistemul politic otoman, cu toate implicațiile, ușor de calculat, pentru însăși existența, ca stat, a Imperiului otoman. Iată pentru ce Nicolae Mavrogheni nu mai putea reveni pe scaunul domnesc al Țării Românești, mai ales, "prin intervenția Prusiei"²². De altfel, exista un trist precedent, cel al lui Grigore al III-lea Ghica, cel care și-a datorat, după cum se știe, cea de a doua domnie, în Moldova, presiunilor diplomatice, exercitate, la Istanbul, de Rusia, în colaborare cu Prusia, precum și cazul lui Alexandru Mavrocordat-Firaris. Pentru ca situații

de acel gen să nu mai apară, Poarta nu a ezitat să ordone, în luna septembrie 1790, uciderea lui Nicolae Mavrogheni²³. Temerea, devenită permanentă, mai ales în cursul ultimului sfert al secolului al XVIII-lea, generată de posibilitatea izbucnirii unor răscoale antiotomane, în Principatele Române, de care s-ar fi grăbit să profite Rusia, înainte de toate, pentru a le modifica "identitatea politică", a determinat, aşadar Poarta Otomană să nu ezite să-i suprimă, fizic, pe toți cei care se puteau afla la originea unor astfel de evenimente, executarea lui Constantin Hangerli, fost domn al Țării Românești (22.XI.1797-30.I.1799), fiind un al exemplu, în acest sens.

A existat, totuși, în *practica raporturilor de drept* ale Principatelor Române, cu Poarta Otomană, și o altă interpretare, din perspectiva viziunii otomane asupra "identității politice" a acestora, a *semnificației* măsurii de mazilire a domnilor fanarioți, în sensul că era considerată *nu ca un act punitiv*, ci, din contra, ca o *recompensă*. Paradoxală, la prima vedere, ea reliefa, în fapt, *elementul fundamental al statutului juridic al instituției domniei*, a Principatelor Române. Este vorba de faptul că cei care o reprezentau, în cazul în discuție, domnii fanarioți, nu puteau *abdica*, ci, doar, *demisiona*, de vreme ce nu erau *principi*, în *accepțiunea europeană a conceptului*. Din contra, așa după cum bine se știe, ei exercitau doar *demnitatea de voievozi*, adică de *locțiitori ai sultanului*, cu misiunea, precisă, *de a da consistență practică viziunii otomane asupra "identității politice"* a Principatelor Române. Deși *demisia*, din *demnitatea de voievod*, era, ca și *abdicarea*, în unele împrejurări, a principilor europeni, *un act de voință personală*, ea nu devenea *efectivă*, în primul caz, *decît după ce era acceptată de sultan*. Atunci, *demisia* nu mai era considerată ca o *demitere*, adică, *mazilire*, ci ca o *retragere, de bună voie*, a unuia sau altuia, din "titularii" celor două scaune domnești, de la Iași sau București. Ca urmare, *acceptarea cererii de demisie* avea valoarea *recunoașterii unor merite deosebite*, dobândite, în perioada, în care *demisionarul* se aflase, în exercitarea *misiunii* ce i se încredinșase, ca *voievod*, de padișahul, "*purtător de coroană imperială*".

Unul din exemplele, care ilustrează această interpretare, este cel oferit de Alexandru Ipsilanti. După cum se știe, el a fost trimis să administreze Țara Românească, la scurt timp, după terminarea războiului cu Rusia, prin semnarea păcii de la Küciük-Kainargi, la 21 iulie 1774. Cum ocupația rusească lăsase amprente grave asupra "identității politice" a Principatelor Române, Poarta Otomană era nerăbdătoare să o refacă, potrivit viziunii sale. Cel mai potrivit, pentru o astfel de misiune, în Țara Românească, a fost considerat dragomanul, de atunci, al divanului imperial, Alexandru Ipsilanti, deoarece, slujise, "cu devotament și cu credință", înalta împărăție" și, în plus, dăduse dovadă, în exercitarea acelei demnități, de "multă supunere și mult devotament"²⁴. Or, aceeași "supunere" și același "devotament", față de interesele Porții au fost demonstrate, uneori, chiar cu exces de zel, și ca voievod, ceea ce i-a asigurat, după cum se știe, o longevitate, în scaunul domnesc, nemaiîntîlnită, de la

Nicolae Mavrocordat, domnind aproape opt ani (15.IX.1774-4.I.1782). Și, poate, ar mai fi domnit un timp, dacă nu ar fi intervenit cunoscutul incident al fugii celor doi fii ai săi, Constantin și Dimitrie, în Transilvania, adică, în străinătate, și, de acolo, la Viena. Dușmanii voievodului nu au întârziat să profite de ocazie, insinuând, la Istanbul, că nu era vorba de un incident neprevăzut, ci de o acțiune, pusă la cale, în înțelegere cu austriecii. Cum o astfel de acuzație era deosebit de gravă, deoarece era inclusă în categoria celor de înaltă trădare, Alexandru Ipsilanti nu i-a mai așteptat efectele, ci și-a înaintat demisia²⁵; un gest prin care dorea, desigur, să demonstreze că nu avea nici o legătură cu imperialii.

Luînd act de faptul că voievodul "s-a rugat să se retragă și să fie mazilit din domnie"(s.Ven.C.)²⁶, sultanul Abdul Hamid I (21.I.1774-7.IV.1789) a dispus asigurarea unei retrageri, cât mai demne, a celui care, în timpul cât s-a aflat în fruntea Țării Românești, "a slujit cu devotament și cu pricepere față de înaltul meu Devlet"²⁷. Deoarece, sultanul dorea ca acesta să ajungă la Istanbul, "cu multă glorie și cu multă demnitate, împreună cu copiii și cu familia sa și cu suita sa"(s.Ven.C.)²⁸. Deși simpatizant al rușilor și al austriecilor²⁹, cu care Imperiul otoman se afla în război, din anul 1787, Alexandru Ipsilanti a reușit să-și asigure bunăvoința Porții și în timpul domniei sale, din Moldova (XII.1786-8.IV.1788), făcînd, de asemenea, exces de zel, în executarea tuturor dispozițiilor acesteia, binemeritînd mulțumirile ei³⁰. Nu au fost, totuși, de natură să-i risipească îngrijorările pe care i le provocau "greutățile de acum și necazurile pricinuite de expediție", adică de război³¹. De aceea, Alexandru Ipsilanti și-a exprimat, din nou, dorința de a demisiona. Ceea ce l-a surprins, în mod cu totul neplăcut, pe marele vizir, de atunci, Koca Jusuf pașa. Motiv pentru care l-a admonestat, atrăgîndu-i atenția că "a fost contrar așteptărilor noastre că ai trimis, de astă dată, arzuri în care începi să te ții de poala demisiei" (s.Ven.C.)³². Căci, preciza înaltul demnitar otoman, vremurile de atunci erau "tocmai vremurile în care doar un devotat ca tine va sluji și va dovedi devotament" față de Poartă, un asemenea demers putîndu-se aștepta din partea oricui, dar în nici un caz, din partea lui³³. De aceea, conchidea marele vizir, "este contrar supunerii și devotamentului să dorești demisionare și liniște" (s.Ven.C.)³⁴. Alexandru Ipsilanti și le dorea, totuși, cu prea multă ardoare, deoarece era convins că războiul îl "urcase" pe un "butoi de pulbere" care îl putea spulbera, în orice moment. Nemaivorînd, deci, să-și mai "încînte" stăpînii, cu zelul și devotamentul pentru care era atît de lăudat, s-a lăsat făcut prizonier de trupele austriece care au ocupat Iașul, la 19 aprilie 1788³⁵.

Altă categorie de motive a determinat un alt fanariot, ajuns și pe scaunul domnesc de la Iași, să-și încheie "misiunea", tot prin demisie. Este vorba de Mihai Suțu care, invocînd motivul că era "suferind de unele boli și avînd nevoie de schimbarea aerului" a cerut să-și "dea demisia din domnie" (s.Ven.C.) și să revină la locuința sa, din Istanbul, "spre a lua unele măsuri, în vederea însănătoșirii"³⁶. Iar cererea i-a fost acceptată, tocmai datorită "faptelor demne de

laudă arătate pînă acum față de serviciile Înaltei împărății” (s.Ven.C.), așa cum îl înștiința, probabil, la 25 aprilie 1795, marele vizir de atunci, Mehmed Izzet pașa³⁷. De altfel, și cel cu care a fost înlocuit, Alexandru Callimachi, și-a încheiat domnia, tot prin *demisie*, care i-a fost aprobată, după mai multe încercări, în luna martie 1799³⁸.

Mai trebuie adăugat, în această ordine de idei, că domnilor maziliți, prin *demisie* sau din inițiativa Porții, dacă, firește nu comiseseră infracțiuni, din categoria celor ce erau pasibile de pedeapsa capitală, ca, de exemplu, tentativele de a altera, într-un fel sau altul, “identitatea politică” a vreunuia din cele două Principate, li se asigurau, printr-un act oficial, o serie de privilegii, de care beneficiau și rudele, precum și cei aflați în slujba lor. De obicei, beratul în discuție se emitea “în momentul cînd au fost numiți”, pe unul din scaunele domnești³⁹. Apoi, *litera și spiritul* tratatelor de pace, încheiate de Poarta otomană, cu Rusia și cu Austria, au stat la baza tentativelor acesteia de a introduce o reglementare mult mai riguroasă, în ceea ce privește cauzele mazilirii, așa cum au fost inserate în *Cartea de lege (Kanunname)*, promulgată de sultanul Selim al III-lea, în anul 1792⁴⁰. Totuși, din motive asupra cărora nu trebuie să mai insist, cercurile conducătoare otomane s-au oprit doar la stadiul intențiilor. La sfîrșitul secolului al XVIII-lea, ele ajunseseră, deja, la concluzia că fanarioții nu mai constituiau soluția cea mai potrivită, pentru conservarea, nealterată, a viziunii Porții Otomane, asupra “identității politice” a Principatelor Române, adică, pentru asigurarea stabilității sistemului politic otoman, așa cum funcționa, la nord de Dunăre. Acestei stări de spirit, creată de acțiunile, contrare acelor deziderate, întreprinse de unii fanarioți, i-a dat expresie sultanul Selim al III-lea care, la sfîrșitul anului 1799, îi amenința cu nimicirea, atît pe cei vinovați, cît și pe cei care nu se compromiseseră, în vreun fel oarecare⁴¹. Nici sistemul politic otoman, dar nici împrejurările internaționale nu i-au îngăduit sultanului să-și pună în practică amenințarea. Au trebuit să se mai scurgă încă două decenii, pînă cînd Poarta a fost constrînsă să renunțe la serviciile fanarioților, pentru salvagardarea viziunii sale asupra “identității politice” a Principatelor Române, pe care a redimensionat-o, potrivit noilor necesități, revenind la vechiul sistem de recrutare, dintre pămînteni, a celor destinați să domnească, în Moldova și în Țara Românească.

1 Cf. Veniamin Ciobanu, *Statutul juridic al Principatelor Române în viziune europeană (sec. al XVIII-lea)*, Iași, Editura Universității “Al.I. Cuza”, 1999, passim.

2 Alte aspecte le-am abordat în alte patru studii, dintre care două au văzut, deja, lumina tiparului: *Un aspect al raporturilor juridice româno-otomane din secolul XVIII: viziune istoriografică și realitate istorică*, în “Xenopoliana”, Buletinul Fundației Academice “A.D. Xenopol”, din Iași, VI, 1998, 3-4, p.58-65; *Statutul juridic al instituției domniei, din Principatele Române, în viziunea documentelor otomane (sec.*

XVIII), în vol. *Structuri politice în secolul XX*, București, Editura Curtea Veche, 2000, p. 36-44.

3 Cf. Tahsin Gemil, *Relațiile țărilor române cu Poarta Otomană în documente turcești 1601-1712*, București, 1984, p. 487.

4 Cf. Valeriu Veliman, *Relațiile româno-otomane (1711-1821). Documente turcești*, București, 1984, p.87.

5 *Ibidem*.

6 *Ibidem*.

7 *Ibidem*.

8 *Ibidem*.

9 *Ibidem*.

10 Cf., pentru detalii, *ibidem*, p.255-256.

11 Cf., *ibidem*, p. 256.

12 *Ibidem*.

13 Cf. Hurmuzaki, *Documente*, IX₁, p. 666, 667-680.

14 Cf., idem, Supliment I₁, p. 788.

15 Cf. Valeriu Veliman, *op.cit.*, p. 489.

16 *Ibidem*, p. 490; dacă "se va trece cu vederea - mai preciza autorul anchetei, în discuție - și se va îngădui, ca de azi încolo, el (adică Grigore al III-lea - n.Ven.C.) să își continue treaba, atunci răzmerița și nesupunerea lui vor căpăta amploare, iar țara va fi scăpată din mână și din această pricină, se va întâmpla un mare necaz" (s.Ven.C.) (cf., *ibidem*.)

17 Cf. Mustafa A. Mehmet, *Documente turcești privind istoria României*, vol. II, 1774-1791, București, Editura Academiei, 1983, p. 172.

18 *Ibidem*, p. 99.

19 *Ibidem*.

20 Cf., documentul datat, august-septembrie 1790, la Valeriu Veliman, *op.cit.*, p. 585.

21 *Ibidem*, p.586.

22 *Ibidem*.

23 *Ibidem*, și n. 2; într-o poruncă, adresată fostului dom al Moldovei, Alexandru Mavrocordat-Deli-bei, la 29 decembrie 1790, marele vizir, de atunci, Șerif Hasan pașa, insista asupra necesității restabilirii poziției Porții Otomane, în Țara Românească, după retrocedarea ei, de către austrieci, în urma armistițiului, încheiat, la Giurgi, la 19 septembrie 1790, precizând, totodată, că "o dovadă puternică pentru scopul acesta al nostru este chiar și pedepsirea și omorîrea fostului voievod al Țării Românești, hainul numit Mavrogheni care, contrar îngăduinței, îndrăznise să săvîrșească tiranii și persecuții" (s.Ven.C.) (cf. Mustafa A.Mehemet, *op.cit.*, p. 317 și n.n.2).

24 *Ibidem*, p. 1.

25 Cf. Constantin C. Giurescu, *Un remarquable prince phanariote: Alexandre Ypsilanti, voievod de Valachie et de Moldavie*, în "L'epoque phanariote". Symposium 21-25 octobrie 1970, Institute for Balkan Studies, Tessaloniki, 1974, p. 67.

26 Mustafa A.Mehmet, *op. cit.*, p. 34.

27 *Ibidem*.

28 *Ibidem*; totuși, nu a fost scutit de intrigile fanarioților, alimentate, desigur, și de succesorul său, pe scaunul domnesc de la București, Nicolae Caragea, care dorea,

bineînțeleas, să-l știe cât mai departe de centrul de putere de la Istanbul, precum și de partizanii acestuia, din Țara Românească; ca urmare, a fost exilat, la Rhodos, la începutul lunii octombrie 1782, de unde a revenit, însă, la reședința sa constantinopolitană, la începutul anului următor, dar numai după ce a plătit sumele reclamate, în astfel de împrejurii (cf., Constantin C. Giurescu, *op.cit.*, p.67-68).

29 Cf., *ibidem*, p. 68.

30 Cf. Mustafa A.Mehmet, *op.cit.*, p. 201.

31 *Ibidem*, p. 247.

32 *Ibidem*.

33 *Ibidem*.

34 *Ibidem*.

35 Vezi, în acest sens, și Constantin C.Giurescu, *op.cit.*, p. 68.

36 Mustafa A. Mehmet, *Documente turcești privind istoria României*, vol. III, 1791-1812, București, Editura Academiei, 1986, p. 83.

37 *Ibidem*.

38 *Ibidem*, p.108 și n. 4.

39 Cf. Valeriu Veliman, *op.cit.*, p. 637.

40 Cf. Mustafa A. Mehmet, *O nouă reglementare a raporturilor Țării Românești față de Poartă la 1792* (O Carte de lege - Kanunname - în limba turcă), în "Studii". Revistă de Istorie, nr. 4, 1967, p. 691 și urm.: Valeriu Veliman, *op.cit.*, p. 24-27.

41 Cf. Valeriu Veliman, *op.cit.*, p. 648.